

Получена: 22.07.2019 г.

Приета: 13.08.2019 г.

ПОДХОДИ В ПРЕПОДАВАНЕТО НА ДИСЦИПЛИНАТА РИСУВАНЕ В АРХИТЕКТУРНИЯ ФАКУЛТЕТ НА ВИАС (1977 – 1992)

Й. Леков¹

Ключови думи: подходи в преподаването, дисциплината рисуване, дисциплината моделиране, системно-структурен подход

РЕЗЮМЕ

Разглеждат се процесите на интегриране на дисциплините Рисуване и Моделиране към архитектурното образование. Изследват се общите тенденции в програмите по Рисуване и Моделиране от средата на 60-те и началото на 70-те години на миналия век и като тяхно следствие – новата програма по рисуване от периода 1983 – 1892 г. Настъпните промени са свързани с новото разбиране за връзка между пластичните изкуства и архитектурата. Всичко това се разглежда като основа, върху която се развива дисциплината.

1. Въведение

От 1945 г. до 1977 г. дисциплината Рисуване се изучава първите 8 семестъра на обучението по Архитектура, което се състои от общо 11 семестъра. От 1977 г. до 1983 г. първите 5 семестъра, а от 1983 г. първите 4 семестъра, във връзка с промените в новите учебни планове на специалността Архитектура, които ще останат непроменени до 1994 г.

Другата дисциплина в катедрата – Моделиране, запазва своите часове и се преподава първите 2 семестъра на обучение.

Новата програма от 1977 г. и следващата от 1983 г. и 1984 г. на дисциплината Рисуване се структурират на базата на упражнения, разработени с цел осъвременяване на учебната програма като проблематика и начин на преподаване на темите и задачите в

---

¹ Йордан Леков, гл. ас., кат. „Рисуване и моделиране“, УАСГ, бул. „Хр. Смирненски“ № 1, 1046 София, e-mail: ylekov@abv.bg

програмата по рисуване, започнало от средата на 60-те и началото на 70-те години на миналия век.

След успешно проведени конкурси членове на катедрата стават: художникът Георги Попиванов – печели конкурс за асистент по Рисуване през 1963 г.; скулпторът Валентин Старчев – печели конкурс за асистент по Моделиране през 1964 г.; художникът Никола Лилев – печели конкурс за доцент по Рисуване през 1965 г. и конкурс за професор през 1970 г.; художникът Димитър Арнаудов – печели конкурс за преподавател по Рисуване и История на изкуството през 1967 г., става кандидат на Изкуствоведските науки през 1976 г., а през 1978 г. получава академичното звание „професор“; скулпторът Крум Дамянов – печели конкурс за асистент по Моделиране през 1968 г.; скулпторът Иван Праматаров – печели конкурс за асистент по Моделиране през 1970 г. На 1 май 1965 г. се утвърждават хабилитациите на първите асистенти в катедрата като доц. Живко Чолаков) става редовен професор от 18.11.1957 г., а Жельо Желев (преподавател от 10.10.1967 г.) става редовен доцент. Това са новите преподаватели, които са в основата на промените на начина на преподаване на двете дисциплини в катедрата – Рисуване и Моделиране.

В обучението по Рисуване и Моделиране настъпват промени по обективни и субективни причини. В държавата, а оттам и в Института, се оформя ново разбиране за връзката между пластичните изкуства и архитектурата. Въвеждат се философията на синтез между архитектурата и декоративно-монументалните изкуства и системно-структурният подход, чрез който се анализират и осъществяват общите принципи на организация и изграждане на архитектурното, респективно изобразителното пространство и пластичната намеса в тях.

2. Общи тенденции в програмите на дисциплините рисуване и моделиране от средата на 60-те и началото на 70-те години на миналия век

В Рисуването и Моделирането се търси начин на мислене, близък до архитектурния подход в проектирането. Смята се, че **системният анализ на формата и нейната структура** в рисуването и моделирането ще обогати възможностите и принципите на композицията по начин, близък до този в архитектурата. Този подход в изучаването на отделните аспекти на формата, цвета и композицията, ще има съществен принос за учебния процес. Новите задачи се създават така, че изискват от студентите по-голямо лично участие в учебния процес и дават възможност за творческа изява – полученият резултат трябва да бъде единично, индивидуално решение на дадения проблем.

Дисциплините Рисуване и Моделиране са **несиметрично поставени** по това време в учебния план на Архитектурния факултет. Поради това, че в програмите по Рисуване и Моделиране се разглеждат общи теми, продължава да се търси по-пряка връзка между двете дисциплини. Търси се връзка и координация на дисциплините Рисуване и Моделиране с дисциплини от другите катедри в цялостния процес на архитектурното образование.

Търсят се начини за промяна на консервативния метод на етюдното изучаване без поставена и решена задача извън пресъздаването. Минава доста време, докато този подход към натурата може да бъде променен.

Катедрата търси все по-голямо сближаване на преподаваните дисциплини с архитектурата и въвежда нов подход и начин на преподаване на учебния материал, засъгъпен в програмата.

От доклад за дейността на катедра „Рисуване и моделиране“ за периода февруари 1979 г. – май 1980 г. [1] става ясно, че катедрата, като учебно звено в Архитектурния факултет, се явява базисна и обхваща началните години на архитектурното образование. **Главна задача на обучението по Рисуване и Моделиране** са възпитаването и формирането на образно и пространствено мислене като основа и част от творческото изграждане на бъдещия архитект.

Моделиране

Промените, които се осъществяват в началото на разглеждания период, се извършват първо в дисциплината Моделиране. Като млад асистент, постъпил на мястото на доц. Янко Павлов, Валентин Старчев не намира подробно описана програма за дисциплината Моделиране и ръководството на катедрата му поставя задачата да изготви такава заедно с привлечения от него за преподавател, скулптора Крум Дамянов. От пътуванията си в ГДР¹ Крум Дамянов носи учебни програми по дизайн, които използват за основа идеи от школата Баухаус. Самите те, новаторски в подхода към изучаването на формата, цвета и композицията, теоретично и от формална гледна точка, неминуемо оказват влияние върху новия начин на преподаване на учебния материал и върху програмите по Рисуване и Моделиране в Архитектурния факултет.

Структурираната по нов начин програма по Моделиране в периода от 1968 г. до 1977 г., предложена от Валентин Старчев и Крум Дамянов, среща разбиране и одобрение от ръководителя на катедрата проф. Б. Колев, защото тя е в унисон с концепцията на Института за нови търсения на връзки с дисциплините в другите катедри, а именно за синтез между пластичните изкуства и архитектурата.

В обучението по Моделиране са посочени „...проблемите на пластичната проверка на мисълта и извеждане на идея или символ с пластични средства, както и начините на изграждане на планов обем с всички най-общии компоненти в него като структури и техните връзки, отношенията на масив към пространство, пробив в масив, членение на масив композиция и пр.“ [2].

Поставя се проблемът „...за синтеза като идейна постановка, пластична и цвятова организация, отношение на материали, връзка с функционална схема и цялостно въздействие с архитектурата“ [3].

До този момент обучението по Моделиране е представлявало моделиране с глина на архитектурни орнаменти и детайли от пластична и декоративна украса, и моделиране на детайли от човешката фигура. Новата програма има за цел да изостави етюдното изучаване на формата по натура, защото този подход се възприема като миметичен. За сметка на „епидермалното“ ѝ третиране, се преминава към структурно моделиране на формата и пространството: въвежда се системно-структурният подход, като близък до архитектурата начин за анализ на формата и нейната пространствена организация.

Рисуване

Промените в Моделирането настъпват радикално и безалтернативно. Това неминуемо оказва влияние и върху дисциплината Рисуване. Търсят се възможности за паралел в обучението по двете дисциплини. Появяват се идеи задачите от Моделирането да се изпълняват в Рисуването като двуизмерен вариант. При обсъжданията за подобен механичен трансфер се стига до извода, че този подход е опростенчески и не е подходящ.

---

¹ Германска демократична република

От друга страна има очевидна полза от въвеждането на системно-структурния подход и в обучението по Рисуване, защото методът на анализ при него е сроден с архитектурния начин на интерпретиране на формата. Намират се алтернативи за неговото прилагане, като се разработват нови задачи, изискващи структурен анализ на натурата. Друга много важна полза е създаването на възможности за активно ментално и мануално участие на студентите в търсене на структурните ѝ характеристики.

Обучението по Рисуване се надгражда чрез въвеждане на нови учебни задачи с аналитичен подход. Разглеждат се и се анализират структурните характеристики на формата като организация, конструиране и трансформиране в пространството по зададено условие.

От доклад за дейността на катедра „Рисуване и моделиране“ за периода февруари 1979 г. – май 1980 г. става ясно, че в обучението по Рисуване са включени „...редица проблеми, като от етюдна рисунка на жива и мъртва природа се стигне до **конструктивен и структурен анализ на формата**, видове възможности за светлосяньчно пластично изграждане на обемите, цветови анализ и хармония на тоновете, видове схеми на композиционно извеждане с включващо емоционалното излъчване, както и бързия метод на скицата за проверка на мисъл, регистрацията на хрумване, бележка от впечатление“ [4]. При поставянето на задачите по **Рисуване** се набляга на идеята да се избягва пасивното отношение към модела, т.е. „гледам и възпроизвеждам“. „Да се наблегне още в самото начало на предварителен структурен и конструктивен анализ на модела, да се потърси може ли да се въведе пространствено-геометрична схема, по която може да се контролира задачата, и едва тогава става дума за емоционалния момент“ [5]. Върху такава основа се предлага да бъдат поставени програмите, третиращи перспективната задача, натюрморта, пейзажа, интериора, човешката фигура, както и цветовата композиция.

Проблемът за цвета намира ново място в часовете за цветна композиция. Наред с декоративните композиции по зададена тема, които се изпълняват до този момент (напр. „Морско дъно“, „Керамични предмети“), решени с акцент върху колорита в декоративната живопис, с ритмическа организация и хармонични съчетания на локалните тонове, се въвежда **структурна цветна композиция с условно абстрактен характер** за друг вид изучаване на свойствата и качествата на организиране на двумерното пространство.

Възможността да бъдат коментирани по нов начин вече така наречените формални проблеми на цветната композиция, става основа за разработването на нов тип учебни композиционни задачи, които не само въвеждат друг начин на анализ на формата, пространството и цвета, но и дават повече възможности за изучаване на взаимодействието на цвета и цветната хармония. Възпитава се артистично мислене у студентите. Акцентира се върху тяхното активно творческо участие и развитието на индивидуалните им възможности.

Изпълняват се формални цветни композиционни задачи на основата на квадратен растер (grid). Изучават се и се изследват възможностите, формулирани от Йоханес Итен в книгата му „Изкуството на цвета“. „При изучаването на цветовата хармония, за да се освободя от въздействието на формите, аз започнах да използвам оптималната за повечето упражнения мрежа-шахматна дъска“ [7]. Разглеждат се седем типа цветни контрасти за изследване на взаимодействието между цветовете, като се поставят задачи за структуриране и изграждане на условно балансирана цветна композиция, използвайки взаимодействието между цветовете.

Въвежда се организирана учебна практика по Рисуване от учебната 1963/1964 година. Взема се решение лятната практика на студентите да се провежда в българските възрожденски градчета [6].

3. Програмата по рисуване от 1983 г.

От 1983 г. се променя учебният план на Архитектурния факултет и програмата на дисциплината рисуване от пет семестъра се намалява на четири семестъра. Това води създаването на нови програми и до реструктуриране на учебното съдържание. Дисциплината Моделиране се изучава два семестъра без промяна като продължителност.

Новото в обучението по Рисуване е заместването на етюдното рисуване, свързано с по-продължителни учебни постановки (9 – 12 учебни часа), с методическата единица конструктивна рисунка, която се изпълнява за 6 учебни часа. Това дава възможност за повече на брой учебни задачи и въвеждането на нови проблеми. Конструктивната рисунка има за цел ясно изграждане на формата като конструкция и строеж, със светлосянка и постигната пространственост, без наблягане на локалния тон на предметите, и с фон като околно пространство, характерно за началния период.

Студентите по архитектура се запознават с двете системи на организация на колорита, свързани със специфичното изобразяване на пространството и стилистическата трактовка на изображението: система за организация на колорита в реалистичното пространство (светлосенъчна живопис, основана на цветотоналните отношения, вальор, тон, полутон, тоналност, гама, оттенък и т.н.) и система на организиране на колорита в декоративната живопис, в основата на която лежат ритмическата организация и хармоничните съчетания на локалните тонове.

Програмата за първи курс включва: първи семестър – изучаване на проблематиката на перспективното и светлосенъчно изобразяване, формообразуване и композиране на геометрични тела; втори семестър – живописно и графично интерпретиране на обекти от натурата; учебна практика по Рисуване. Програмата е насочена към изграждане на активно обемно-пространствено мислене у студентите, развиване на тяхната визуална чувствителност и овладяване на определени изразни средства, необходими за практиката на бъдещия архитект. В цялостната постройка на учебната програма има логика, свързана с подготовката на постъпващите студенти и сродните изучавани дисциплини (Моделиране от същата катедра и Изобразителни средства в архитектурното проектиране към катедра „История и теория на архитектурата“). Програмата за първи курс е с автор проф. Никола Лилов.

В първи курс за първия семестър се създават упражнения, в които учебните задачи се развиват по нов начин. Главната тема през първия семестър е „Основни перспективни закономерности“. Тя е развита в две направления: визуално (по натура) и ненатурно (без модел). Като първа част от учебните задачи се рисуват композиции с геометричен характер по натура.

Като втора част от същия цикъл се рисуват композиционни задачи с геометричен характер по представа (по план и зададено геометрично условие) с цел развиване и изграждане на пространствено мислене у студентите. Прави се конструктивен анализ на геометрични тела, чието изображение се трансформира чрез разрези, ротации, отнемане или добавяне на обеми за получаване на нови пространствени форми и композиции. Създават се задачи със структурни намеси в по-сложни форми като предмети от бита и архитектурни детайли (натюрморт). Пространството на телата се построява чрез конструктивна рисунка. Студентите изследват промените в пространството със средствата на свободната рисуваелна перспектива. Подобен подход се използва и за конструктивен анализ на обекти от натурата. Новополучените композиции се изграждат обемно-пластично чрез конструктивната рисунка, което дава възможност да се провери и развие пространствено-конструктивното мислене на студента.

Втората тема е „Детайл от интериор“ в изпълнение с перо, което се предхожда от изпълнение на натюрморт със същия материал.

През втория семестър на първи курс се пристъпва към изучаването на акварелната техника. За да се запознаят с нея, като първа задача студентите изпълняват монохромнен акварел в техника лави, а като втора и основна задача – многоцветен акварел. Третата задача представлява извънаудиторни натурни упражнения със свободна цетова техника с пастел, цветен флумастер. В четвъртата задача се рисува с цветни моливи. Търси се извеждане на локалния тон на предметите. Работата в ателието в първи курс завършва с обобщаващо контролно упражнение – сложен натюрморт с акварел.

От учебната 1963/1964 г. се въвежда **лятна учебна практиката по рисуване**, която се провежда в продължение на две седмици и се състои от рисуване на архитектурни и ландшафтни обекти. Тя обогатява и завършва по своеобразен начин обучението по Рисуване в първи курс, като дава възможност на студентите да разширят и затвърдят своите знания и умения чрез самостоятелната работа. Нейната цел е конкретното приложение на усвоените знания в графичните и акварелни техники в духа на артистичната архитектурна рисунка. Практиката има и идейно-възпитателна страна: запознаване с възрожденската архитектура, архитектурни детайли, исторически паметници, съвременни градоустройствени решения. По време на практиката студентите имат възможност да почувстват емоционалната страна на архитектурното рисуване.

През първия семестър на втори курс обучението представлява етюдно рисуване на човешка фигура в статично и по-сложно положение с отчитане на сложните ракурсни съкращения. За модели се използват гипсови копия на образци от античността и Ренесанса. Студентите се запознават теоретично и практически с богатството на формите, пропорциите във фигурата и нейния анатомичен строеж чрез пластичната анатомия. Поставя се проблемът за мястото на човешката фигура в пространството и съотношението ѝ спрямо елементите на средата. Рисува се гола и облечена фигура и се търсят индивидуалните характеристики на моделите. Правят се бързи скици и рисунки с набелязване на архитектурното пространство.

През втория семестър на втори курс се преминава към по-сложни упражнения с художествено-творческа насоченост. Те имат най-общ декоративен цетови композиционен характер. Темите и упражненията за втория семестър на втори курс могат да бъдат наречени условно „Декоративен цикъл“. През този семестър рисуването се занимава с цетата, неговите свойства и качества, психологическото му въздействие и закономерностите при хармонията на цетовите. Акцентира се върху синтеза на декоративно-приложните и монументални изкуства, и дизайна с архитектурата при проектирането на фасади, настилки, облицовки и пр. Студентите се запознават с основните принципи на цетната композиция и различните техники на изпълнение (фреско, мозайка, сграфито, стъклопис, керамично-декоративно пано и др.). Програмата за втори курс е създадена от доц. Георги Попиванов.

Отпадането на V семестър от програмата по Рисуване от 1983 г. лишава студентите от необходимите упражнения, свързани с пространствените съотношения на човешката фигура и връзката ѝ с околната среда (интериор и екстериор). Задачите, свързани със скицата от натура и по памет в различни пространствени съотношения, се дават за извънаудиторна работа, и това си остава по същество факултативна дейност, която е желателна, но не е напълно осъществима.

4. Заключение

Настъпилите промени са свързани с новото разбиране за връзка между пластичните изкуства и архитектурата. Осъществява се синтез между архитектурата и декоративно-монументалните изкуства. Въвежда се системно-структурният подход, чрез който се анализират и осъществяват общите принципи на организация и изграждане на архитектурното, респективно изобразителното пространство, и пластичната намеса в тях. Търсенето на начин за навлизане на системно-структурния подход като начин на работа и метод на преподаване, се извършва първо в дисциплината Моделиране. Дисциплината Моделиране заменя етюдното моделиране в глина на архитектурни орнаменти и детайли от пластична и декоративна украса. Това се смята за миметичен и повърхностен подход и поради това се създава нова програма, включваща системно-структурния подход. Преминва се към структурно моделиране на формата и нейната пространствена организация. В дисциплината Рисуване промените и нововъведенията в учебните задачи се въвеждат чрез конструктивната рисунка и структурната цветна композиция, даващи повече възможности за индивидуални решения и възпитаване на артистично мислене у студентите.

Въпреки промените в учебния план и намаляването на часовете по Рисуване, разглежданият период (от 1983 г.) е много ценен етап в развитието на дисциплината, защото е свързан със съществени промени в програмата и учебното съдържание, които все повече се ориентират към нуждите на специалността Архитектура.

Етюдното изучаване на формата се надгражда, като се поставя акцент върху формата, нейната организация, структурните ѝ характеристики, пространствените връзки и вярното обемно-пластично изграждане чрез перспективата и светлосянката. Отделя се внимание на геометричния анализ на формата и нейната пространствена организация в конструктивната рисунка. Структурните характеристики на формата и формата се разглеждат като резултат от тази организация и пространството. Поради общите теми в програмите по Рисуване и Моделиране продължава търсенето на по-пряка връзка между двете дисциплини. Те осъвременяват програмите си с цел по-активно включване на студентите в учебния процес и развиване на творчески подход при решаването на поставените задачи. Главна задача на обучението по Рисуване и Моделиране е възпитаването и формирането на образно и пространствено мислене като основа и част от творческото изграждане на бъдещия архитект.

Промените, извършени в този период, са основа за бъдещото развитие на дисциплината Рисуване.

Амбицията на катедрата „Рисуване и моделиране“ е обновяване на програмите по рисуване и моделиране и извеждане на студентите на здрава творческа и професионално-естетическа база. По този начин, заедно с другите катедри, се работи за израстването на отделния студент в задълбочен професионалист и архитект, отговарящ адекватно на проблемите на съвременния живот.

ЛИТЕРАТУРА

1. ЦДА, фонд № 1672, оп. 6 а.е. № 74, с. 4.
2. Пак тук, с. 4.
3. Пак тук, с. 4.
4. Пак тук, с. 5.
5. Пак тук, с. 5.
6. *Кисьова-Гогова, Дочка, Борис Колев.* Живописецът, критикът, професорът. София, ЕТ Стоян Попов – Попето, 2004, с. 85.

7. *Иттен, Иоханнес*. Искусство формы. Мой форкурс в Баухаузе и других школах. Д. Аронов, 2001, с. 34.

NEW APPROACHES IN THE TEACHING OF THE DISCIPLINE OF DRAWING IN THE FACULTY OF ARCHITECTURE AT UACEG (1977 – 1992)

Y. Lekov¹

Keywords: approaches in teaching, the discipline of Drawing, the discipline of Modelling

ABSTRACT

The paper examines the processes of integrating the disciplines of Drawing and Modelling into the architectural education. The general tendencies in the Drawing and Modelling programmes from the mid-1960s and the beginning of the 70s of the last century and their result – the program of Drawing from 1983 to 1992, are studied. The changes have been related to the new understanding of the link between plastic arts and architecture. All this is seen as the foundation on which the discipline of Drawing in the faculty of Architecture at UACEG develops through the years.

---

¹ Yordan Lekov, Chief Assist. Prof. Dr., Dept. “Drawing and Modelling“, UACEG, 1 H. Smirnenski Blvd., Sofia 1046, e-mail: ylekov@abv.bg